

INTEGRAREA ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR ÎN CONTEXTUL PROCESULUI DE LA BOLOGNA

Gheorghe RUSNAC, Vladimir GUȚU

Centrul de Cercetări Științifice Științe ale Educației

The article is dedicated to the problem of integration of science and higher education on the level of Bologna Process.

There are reflected the tendencies on the European and national planes, the relation between teaching-studying-researching, is being discussed in higher education.

Special attention is paid to doctoral education.

Tendințe pe plan european

În cadrul *Strategiei de la Lisabona* din 2000 s-a stabilit drept obiectiv fundamental realizarea proiectului „Europa cunoașterii”, până în 2010, ce va avea drept consecință o Europă competitivă și dinamică pe piața mondială. Doi ani mai târziu, în urma discuțiilor din cadrul Consiliului European de la Barcelona, se preciza faptul că pentru realizarea coeziunii economice și sociale la nivel european, din perspectiva „Europei cunoașterii”, trebuie pus accentul anume pe dezvoltarea proiectelor de cercetare, creându-se astfel posibilitatea unor noi locuri de muncă. În acest context, a apărut ideea corelării domeniului cercetării cu cerințele și oferta de pe piața muncii.

În cadrul *Întâlnirii miniștrilor de la Berlin*, în septembrie 2003, s-a pus problema realizării sinergiei dintre *Spațiul European pentru Învățământul Superior* și al celui pentru cercetare (EHEA–ERA), doi piloni care stau la baza dezvoltării „Europei cunoașterii”. Astfel, începând cu întâlnirea de la Berlin, se poate vorbi despre *al treilea ciclu al învățământului superior – studii de doctorat*.

Aceste idei au fost dezvoltate și completate în cadrul *Luării de poziție a reprezentanților EUA* (European University Association), participanți la Conferința europeană a rectorilor de la Liege (2004). În acest document este menționat rolul principal al universităților și al guvernelor naționale referitor la dezvoltarea și susținerea domeniului cercetării, respectiv, asigurarea transparenței și calității. S-a menționat și faptul că la nivel european se înregistrează două fenomene contradictorii: pe de o parte, creșterea competiției între universități și în domeniul cercetării, accentuându-se diferențele dintre universități; pe de altă parte, manifestarea dorinței de cooperare interinstituțională în domeniul cercetării la nivel european, prin realizarea de rețele instituționale. Pentru a susține cooperarea în domeniul cercetării, Comisia Europeană a propus înființarea unui consiliu european al cercetării, care să monitorizeze fondurile europene.

În cadrul *Conferinței de la Maastricht* (octombrie, 2004) cu tema „Cercetarea – element-cheie pentru o Europă a cunoașterii” s-au pus și alte probleme referitoare la cercetarea derulată în universități, mai ales prin intermediul programelor de doctorat. S-a lansat ideea dezvoltării la nivel național a reformei doctoratului, care să vizeze următoarele dimensiuni: politici și practici instituționale în domeniu; instrumente pentru asigurarea calității; modalități de supervizare și de evaluare; strategii de dezvoltare a carierei după doctorat; mobilități și mecanisme de cooperare interinstituțională.

În mai 2005, în cadrul *Conferinței miniștrilor de la Bergen*, referitor la dimensiunea „Pregătirea pentru doctorat și sinergia dintre învățământul superior și cercetare”, au fost propuse teme de discuție precum: calitatea mentoratului, a activității îndrumătorilor de doctorat; proiectarea unui plan de pregătire personală a activității doctorandului; formarea competențelor transdisciplinare; pregătirea și sprijinul acordat doctoranzilor în dezvoltarea profesională din perspectiva carierei – respectiv inserția absolvenților în domenii nonacademice ale pieței muncii; finanțarea adecvată și suficientă a cercetării – granturi, burse, echipamente, spațiu pentru cercetare și pregătire. S-a remarcat importanța cercetării pe plan regional. Astfel, competiția pentru obținerea de granturi alocate proiectelor de cercetare concrete cu aplicabilitate crescută în regiune, la care pot participa cercetători debutanți/doctoranzi, devine un factor concret de dezvoltare regională. Pe de altă parte, aceasta induce o competiție firească între instituțiile academice cu programe de cercetare în derulare spre a se constitui drept centre de excelență în domeniu și a efectua cercetări de înaltă calitate.

Tendențe naționale vizând cercetarea și învățământul superior

Republica Moldova este un stat nou, apărut pe scena Europei, aflată în plină schimbare din 1989 încoace. Un spațiu de confluență istorică între mai multe zone geopolitice, Moldova contemporană se află în căutarea propriei identități. Fără îndoială, viitorul ei rezidă în capacitatea populației, a elitelor și a noii generații de a defini un proiect viabil și de a-și diversifica relațiile politice și economice externe, adică de a se include în rețelele de schimburi conținutale în proces de reorganizare.

Integrarea europeană este o temă deosebit de actuală anume astăzi, când Moldova trebuie să facă față unor probleme importante.

Integrarea europeană este un obiectiv strategic al politicii externe a Republicii Moldova. Această orientare spre spațiul european de securitate și stabilitate este determinată de factori obiectivi ai edificării unui stat democratic și prosper bazat pe economia de piață.

În acest context, învățământul superior și știința devin factori importanți ai politicii de integrare europeană.

Transformarea Europei în „cea mai competitivă și dinamică economie din lume bazată pe cunoaștere, capabilă de o creștere economică durabilă cu mai multe și mai bune locuri de muncă și cu o coeziune socială mai mare” presupune desfășurarea în continuare a cooperării mai strânse în cadrul Procesului de la Bologna, la care participă și Republica Moldova (mai, 2005, Bergen).

Spațiul european al învățământului superior în curs de creare va avea de câștigat în urma sinergiilor cu Spațiul european al cercetărilor consolidând astfel bazele unei Europe a cunoașterii.

Practica mondială atestă două tendințe de organizare și dezvoltare a învățământului superior:

1. Fundamentalizarea procesului de învățământ;
2. Profesionalizarea acestuia.

Deși abordările expuse presupun un anumit nivel de contrapunere, ele pot fi combinate cu prevalarea uneia dintre tendințe sau prin integrarea organică a unităților de învățământ superior cu cele de cercetare și inovare.

Abordarea domeniului învățământului superior dispersat de cel de cercetare–dezvoltare–inovare motivează apariția unui număr mare de instituții științifice și de colaboratori științifici, ce contribuie la soluționarea mai multor probleme stringente cu care se confruntă domeniul respectiv. În același timp, influențează negativ asupra procesului de învățământ, diminuând accesul studentului și cadrelor didactice la rezultatele investigațiilor științifice recente, în special cele cu caracter fundamental, și posibilitățile de orientare operativă a învățământului superior spre tendințele dezvoltării științei la nivel internațional.

Problema abordată pentru Republica Moldova este una actuală și importantă, deoarece în plan retrospectiv, dezvoltarea separată a învățământului superior și a științei a fost mai pronunțată.

Deși periodic au apărut posibilități de apropiere și de integrare a învățământului superior și a științei, aceste încercări, neavând un caracter sistemic, n-au avut nici rezultatele scontate.

Actualmente, în Republica Moldova s-au conturat două tendințe, două viziuni în vederea dezvoltării învățământului superior și a sferei investigaționale.

Prima tendință este legată de aprobarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Codului de Știință și Inovare. Conform acestui document, se presupune integrarea științei și a învățământului superior sub auspiciile Academiei de Științe din Republica Moldova.

A doua tendință este legată de conceptul comunității universitare asupra problemei de integrare a respectivelor domenii. Conform acestei viziuni, se intenționează integrarea cercetării pe filiere: structuri, tematici investigaționale, conținuturi, tehnologii, resurse umane.

Este evident faptul că ambele tendințe trebuie ajustate la prevederile Procesului de la Bologna cu privire la integrarea învățământului superior și a cercetării–inovării. Aceasta se referă, în primul rând, la constituirea ciclului trei al învățământului superior – studiilor de doctorat; în al doilea rând – crearea structurilor investigaționale în cadrul universitar; în al treilea rând – asigurarea autonomiei universitare în alegerea problematicii investigaționale, formelor și metodelor de cercetare etc.

În acest sens, documentele Procesului de la Bologna denotă importanța cercetării ca parte integrantă a învățământului superior în toată Europa, importanța cercetării și a pregătirii pentru cercetare, a promovării interdisciplinarității în menținerea și îmbunătățirea calității învățământului superior și în intensificarea competitivității învățământului superior. Drept urmare, instituțiile de învățământ superior vor trebui să sporească rolul și relevanța cercetării până la nivelul evoluției tehnologiei avansate și nevoile socioculturale ale societății.

Țara, care nu poate asigura dezvoltarea învățământului superior și a științei la nivel mondial, cel puțin în unele direcții importante, se va afla într-o dependență directă științifico-informațională, tehnologică, economică și politică de statele dezvoltate.

Dezvoltarea integralizată a învățământului superior, a științei și a sferei de producție necesită revederea modalităților de formare a cadrelor calificate, deplasând accentul pe fundamentalizarea învățământului superior, de integrare a acestuia în activitățile de cercetare, cât și în procesul de învățământ.

Antrenarea largă a personalului didactic în procesele investigaționale va contribui la formarea noilor cunoștințe, la înlăturarea decalajului dintre conținutul manualelor universitare și nivelul investigațiilor efectuate în domeniile respective, la orientarea procesului de învățământ spre valorile științei la nivel global.

Pregătirea unor generații noi de specialiști calificați va stimula activitățile în domeniul științei economiei.

Dinamizarea proceselor de cercetare, inovare și transfer tehnologic va permite crearea noilor locuri de muncă pentru specialiștii calificați, restabilirea și fondarea școlilor științifice.

Realizarea interconexă a educației cercetării, inovării și transferului tehnologic în colaborare cu partenerii străini va contribui la integrarea acestor domenii în spațiul educațional, științific, tehnologic european.

Relația predare-învățare-cercetare în învățământul superior

La actuala etapă a Procesului Bologna, scopul instituțiilor de învățământ superior este de a găsi proporția justă dintre învățare și cercetare, plasarea cercetării în timpul potrivit pentru a fi eficientă și a nu defavoriza procesul de învățare, ci, dimpotrivă, pentru ca aceste două activități să-și potenteze reciproc efectul. Calitatea înaltă a formării prin studii și prin cercetare mărește prestigiul și viabilitatea instituției universitare.

În ciclul I se realizează introducerea în teoria cercetării și se formează abilități incipiente de cercetare efectivă. Inițierea în metodologia cercetării este bine să se facă în primii doi ani, mai exact în al doilea an de studiu, când studenții au o perspectivă mai clară a domeniului de formare, pentru a rămâne timp suficient consacrat cercetării propriu-zise de la care se așteaptă să-și exercite, în primul rând, rolul formativ. Pentru a obține performanțele posibile, instituțiile ar trebui să poată angaja personal suplimentar calificat în vederea conducerii procesului de formare pentru cercetare. Realizarea tezei de licență poate fi o importantă etapă în dezvoltarea unui proiect de cercetare de amploare.

În ciclul de masterat, cercetarea are o pondere însemnată pe tot parcursul ciclului, iar la sfârșit se cere o teză elaborată pe bază de cercetare. În practica europeană s-a constatat că aproape o treime dintre instituții oferă două tipuri de masterat: unul de specializare profesională, în care cercetarea are ca obiect mediul profesional imediat, și altul profilat mai mult pe cercetare.

În ciclul de doctorat se cer obligatoriu cercetări semnificative și, în principal, independente, efectuate de candidat. Acesta este evaluat, consiliat și orientat de profesorul-conducător de doctorat (*doctoral supervisor*). Este considerată superioară calitatea rezultatelor din ciclul doctoral în care conținutul și activitatea se adaptează la interesele candidatului și oferă, totodată, o formare generală profundă pentru cercetare. Studiul individual poate fi îndrumat, pentru a fi eficient, nu doar direct de profesor, ci și prin oferirea planurilor de studii, ghidurilor, instrumentelor de ținere a evidenței rezultatelor, contractelor între conducătorii de doctorat și candidați, în care există prevederi cu privire la planificarea timpului, predare, consiliere, publicarea de documente, drepturi de autor, fonduri. În unele instituții, puține la număr, formarea doctorandului și cercetarea făcută de el sunt evaluate nu doar de conducător, ci de comitete de doctorat și echipe de supervizori. În câteva țări s-a constatat existența consilierii instituționalizate pentru lansarea tinerilor cercetători în cariera de cercetare. Regatul Unit, în care există un interes național explicit exprimat privind găsirea celor mai bune căi în dezvoltarea cercetării, este un asemenea exemplu. În unele țări activitatea de cercetare este completată cu programe teoretice de doctorat; frecventarea unor școli de doctorat (*doctoral schools*) care au o ofertă largă de formare pentru doctoranzii de la mai multe facultăți și care permit schimburi interdisciplinare; școli de vară cu programe intensive; participare la ateliere de studiu, la conferințe.

Bibliografie:

1. Procesul Bologna. Realizarea spațiului european al învățământului superior. - Berlin, 2003 (trad.).
2. Niculau A. Câmpul universitar și actorii săi. - Iași: Polirom, 1997.
3. Strategia națională de dezvoltare a învățământului superior din Republica Moldova, USM, 2005.
4. Singer M., Sarivan L. Repere pentru o reformă de profunzime în învățământul superior. - București: Sigma, 2006.

Prezentat la 03.04.2007